

การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อรูปแบบการมีส่วนร่วม ของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง

The Development of Media Inspection in Participated Model of Youth Network

วันที่รับบทความ : 02/09/62

วันที่แก้ไขบทความ ครั้งที่ 1 : 11/12/62

วันที่แก้ไขบทความ ครั้งที่ 2 : 19/03/63

วันที่ตอบรับบทความ : 15/05/63

เกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน*

Ketsarin Chokpermpoon*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง" มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ 2) ส่งเสริมความสามารถการรู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ และ 3) พัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเนื้อหาและเกณฑ์การตรวจสอบสื่อและเฝ้าระวังสื่อสำหรับเยาวชน การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) วิทยาการดำเนินการประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการ และกรณีศึกษาจากตัวแทนนักศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. สภาพปัญหาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พบว่า สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 8 ประเด็น ประกอบด้วย 1.1) ศักยภาพบุคคลของเยาวชนในการเปิดรับสื่อ 1.2) การเข้าถึงและสืบค้น 1.3) การตรวจสอบสื่อ 1.4) การประเมินพฤติกรรมการใช้สื่อ 1.5) รูปแบบการประเมินและเฝ้าระวังสื่อ 1.6) การจัดประสบการณ์เพื่อเสริมศักยภาพ 1.7) กระบวนการมีส่วนร่วม 1.8) การขับเคลื่อนผ่านภาคีเครือข่าย

2. การส่งเสริมความสามารถการรู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์จากการประเมินผลการเรียนรู้การอบรม

*ศศ.ม (นิเทศศาสตร์และสารสนเทศ) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (2556) ปัจจุบันเป็นอาจารย์สังกัดหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

**M.A. (Communication Arts and Information) Kasetsart University. (2013). Currently a Lecturer at Bachelor of Communication Arts Program, Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

เชิงปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมความสามารถการ รู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ของกลุ่มเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวังหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมเชิงปฏิบัติการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการอยู่ระดับมากที่สุด ทุกด้าน ($\bar{X} = 4.53, S.D. = 0.69$) และมีพฤติกรรมการแสดงออกในทิศทางที่ดีขึ้น

3. แนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง ประกอบด้วย 3 ประเด็น 1 แนวทาง ได้แก่ ประเด็นคุณลักษณะของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง ประเด็นกลไกการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ประเด็นบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีแนวทางการตรวจสอบคือ 3.1) ภาาติเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนทั้งในพื้นที่และส่วนกลางร่วมพัฒนาเกณฑ์และมาตรฐานในการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ สำหรับเยาวชนในพื้นที่ 3.2) พัฒนาระบบและช่องทางการรายงานการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ 3.3) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายเพื่อดำเนินการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนในพื้นที่ 3.4) ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนเข้าร่วมเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ 3.5) ยกระดับศักยภาพของเยาวชนให้มีความสามารถในการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ 3.6) เยาวชนของเครือข่ายมีความสามารถดำเนินการ ตรวจสอบและติดตามสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์ 3.7) ประเมินผลการดำเนินการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์เพื่อนำมาพัฒนาทิศทางการดำเนินงานของเครือข่ายทุก ๆ 6 เดือน และ 3.8) พัฒนาระบบและกลไกเครือข่ายการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ต้นแบบ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงในการขยายผลการมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่นมีความพร้อมและมีความต้องการการดำเนินการตรวจสอบสื่อ

คำสำคัญ: การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ รูปแบบการมีส่วนร่วม เยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง

Abstract

The mixed-method research entitled "The Development of Media Inspection in Participated Model of Youth Network" aimed to 1) study of the problem conditions of safe and creative media inspection; 2) promote the safety and creative media literacy skills; and 3) develop the Youth Watch Network Participated Model. The samples comprised

content and media inspection criteria for Youth Watch, in-depth interview, lecturer conducting meetings and workshops, and, case studies from the student representatives in Nakhon Rachasima Province. The findings revealed that:

1. The problem conditions of safe and creative media inspection could be summarized into 8 important points as follows: 1.1) The potential of youth in the media exposure. 1.2) Information Access and Searching 1.3) Media Inspection 1.4) Evaluation of media usage behavior 1.5) Evaluation Model and Media Watch 1.6) Experience for potential empowerment 1.7) Participation 1.8) Driving through networks

2. The promotion of media literacy for safe and creative media the Youth Watch Network indicated the posttest mean score from the achievement test in the workshop promoting media literacy was higher than that of the pretest at the significance level of .05. The satisfaction towards attending the workshop was rated at the highest level in all aspects ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.69) and their expressive behaviors were in the better direction.

3. The guidelines for participatory media inspection in Youth Watch Network consisted of 3 issues 1 approach i.e. characteristics of youth watch network, inspection mechanisms for safe and creative media, participation of related agencies, and the inspection guidelines were: 3.1) Regional and central network partners jointly develop criteria and standards in examining safe and creative media for youth in their respective local area. 3.2) Develop reporting system and channel for safe and creative media. 3.3) Promote and support establishment of groups or networks for safe media inspection in their respective local area. 3.4) Promote public relations for youth to join the network and participate in the inspection of safe and creative media 3.5) Uplift potential of youth to inspect the safe and creative media 3.6) The youth network is capable of conducting inspection the safe and creative media online and offline. 3.7) Evaluate the implementation of safe and creative media inspection for developing network operation every 6 months. And, 3.8) Develop the prototype network systems and mechanisms for inspection safe and creative media as mentoring device for expanding the participation in other areas with readiness and needs in media inspection.

Keywords : Development of Media Inspection, Safe and Creative Media, Participated Model, Youth Network

บทนำ

ปัญหาสังคมไทยกับการนำเสนอเนื้อหาข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ มิให้พบเห็นจำนวนมาก ซึ่ง Wright (2009) ได้วิเคราะห์การทำหน้าที่ที่ไม่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) บทบาทหน้าที่ในการเตือนภัย อาจทำให้เกิดการตื่นตระหนกกับคนส่วนมากและอาจเป็นการชี้โพรงให้แก่มัจจุราช 2) บทบาทหน้าที่ในการสานสัมพันธ์ อาจทำให้ขาดความหลากหลายขัดขวางการเปลี่ยนแปลงสังคม และทำให้ปัจเจกชนไม่มีความคิดเห็นในการวิพากษ์วิจารณ์และยอมรับสิ่งที่เป็นอยู่มากเกินไป แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่เหมาะสมก็ตาม 3) บทบาทหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม อาจทำให้สังคมมีลักษณะเป็นสังคมมวลชนมากขึ้น ทั้งพาสื่อมากขึ้นแต่ความสัมพันธ์ส่วนตัวลดลง ทำให้มีปฏิสัมพันธ์ลดลง ลดความหลากหลายของวัฒนธรรมย่อย และ 4) บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง อาจทำให้สาธารณชนหมกมุ่นอยู่กับความบันเทิงจนไม่สนใจกิจกรรมเพื่อสาธารณะอื่น ๆ ทำให้เกิดความเฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น สร้างรสนิยมให้ต่ำลง และเกิดพฤติกรรมหลีกเลี่ยงความเป็นจริง ซึ่งล้วนมีสาเหตุหลักมาจากการไม่มีเกณฑ์ด้านจริยธรรมที่ชัดเจน รวมถึงขาดการใส่ใจอย่างจริงจังขององค์กรสื่อและผู้ปฏิบัติงาน และอีกปัญหาที่พบมากมาจากการนำเสนอของสื่อก็คือการโฆษณาชวนเชื่อการขายสินค้าที่มีเนื้อหาหรือภาพที่ล่อแหลม ชั่วๆ สร้างความเกลียดชัง ก่อให้เกิดความแตกแยก ล้วนแต่เกิดจากการเห็นประโยชน์ด้านธุรกิจการค้ำมากกว่าจริยธรรมมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย (Internet Foundation for the Development of Thailand, 2014)

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เองได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนด้วยเป็นวัยเปลี่ยนผ่านที่มีความเปราะบาง อยากรู้อยากลอง ชอบความท้าทาย และชอบการค้นหาผ่านเทคโนโลยีหรือช่องทางใหม่ที่สะดวกสบายและรวดเร็ว ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่ากลุ่มเยาวชนไทย มีการใช้งานสื่ออินเทอร์เน็ตที่มากเกินไปจนทำให้เกิดผลเสียด้านปัญหาสุขภาพต่าง ๆ บางคนมีอาการหนักเช่นเดียวกับการติดยาเสพติด เรียกว่าภาวะติดอินเทอร์เน็ต (Internet Addiction Disorder หรือ IAD) ซึ่งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) หรือ ETDA ค้นพบว่า ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน แต่สิ่งนั้น ๆ กลับไร้มาตรฐานในการควบคุม ตรวจสอบ ซึ่งจะเห็นได้จากคนจำนวนมากยังเลือกใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ไม่เหมาะสม และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตรงนี้เกิดจากการขาดความรับผิดชอบในการเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะ โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งส่วนมากจะเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว มีโอกาสทำให้ตกเป็นเหยื่อของผู้ไม่ประสงค์ดี

ด้วยการแบ่งปันข้อมูล (Share) หรือการกดเพื่อแสดงความถูกใจ (Like) หลากหลายประเด็น ล้วนเกิดจากการขาดความยั่งยืน วิเคราะห์ และความรู้เท่าทัน จนอาจส่งผลให้เยาวชน ต้องซึมซับแบบแผนการใช้ชีวิต พฤติกรรม ค่านิยม วัฒนธรรม กระแสการบริโภคนิยม และส่งผลต่อทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมในเชิงลบ นฤมล ทับปาน และ จุฬารัตน์ อเนกทรัพย์สกุล (Tubpan and Anakesarbsakul, 2018) ปลูกฝังค่านิยมที่ผิด ๆ ให้เกิดขึ้น ในสังคม และการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyber Bullying) สิ่งเหล่านี้กำลังเป็น อีกผลิตผลจากอินเทอร์เน็ตที่เป็นปัญหาซึมลึกส่งผลต่อสังคมไทย ซึ่งปรากฏให้เห็น และเริ่มทวีความรุนแรงมากในเวลานี้ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy Promotion Agency, 2018)

ซึ่งผลกระทบนั้นก็มาจากหลายสาเหตุ เช่น การถูกเลี้ยงด้วยสื่อ การเสพสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะเกมแล้วนำมาซึ่งปัญหาที่มักเกิดการลอกเลียนแบบดังที่เห็นเป็นข่าวในปัจจุบัน และอีกสาเหตุสำคัญที่เกิดกับเยาวชนนั้นส่วนหนึ่งมาจากการขาดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ในการจัดการกับปัญหาข้างต้น ดังนั้นในยุคที่สื่อกลายเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการผลิตข่าวสาร และความบันเทิง ความจำเป็นที่สังคมผู้รับสื่อจะต้องมีความตื่นตัว ปรับบทบาทของการเป็นผู้รับสารให้อยู่ในรูปแบบเชิงรุกมากขึ้น จึงเป็นทางออกที่สำคัญซึ่งจะช่วยป้องกัน ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อ ด้วยโครงสร้างสื่อมวลชนมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ผลประโยชน์ ทางธุรกิจ กำไรและอำนาจทางสังคมเกิดการทับซ้อนกับหน้าที่รับผิดชอบเพื่อสังคม จึงยังมีความจำเป็นที่จะต้องเกิดกลุ่มทางสังคมที่ทำหน้าที่ตรวจสอบติดตามการทำงานของสื่อ วิลาสิณี พิพิธกุล (Pipitkul, 2004) อันนับเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยลดทอน ปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเองได้มีการแนะนำหลาย มาตรการ ตั้งแต่กำหนดคน โฆษก ออกกฎหมายทั้งที่เกี่ยวกับสื่อ เด็ก การศึกษาและเทคโนโลยี รวมถึงการใช้วิธีเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งในประเทศไทยเริ่มมีการตื่นตัว และตระหนักถึงความสำคัญอยู่บ้างขณะที่ต่างประเทศให้ความสำคัญอย่างมากโดยมองว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่างเช่น “Project Look Sharp” ซึ่งเป็นโครงการเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อในสหรัฐอเมริกา ของมหาวิทยาลัย Ithaca ได้เสนอแนวคิดใหม่ในการเรียนการสอนทักษะการรู้เท่าทันสื่อ นั้นคือแทนที่จะจัดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาพิเศษที่แยกออกมาแต่สามารถบูรณาการ เข้ากับรายวิชาที่มีการเรียนการสอนอยู่แล้วอย่างสม่ำเสมอ Scheibe & Rogow. (2008) นั่นคือเมื่อมองคู่สังคมในยุคปัจจุบันจะพบว่ากรอบรบบเฉพาะการแสดงออกทางพฤติกรรม และบรรทัดฐานต่าง ๆ ในสังคมไม่ได้เกิดจากสื่อกระแสหลักแต่สื่อกระแสรองกลับมี

แนวโน้มว่าจะทรงอิทธิพลมากขึ้นทุกวัน อย่างสื่อออนไลน์ก็เริ่มส่งผลต่อการบ่มเพาะในสังคมที่เปลี่ยนไปไว้ซึ่งค่านิยมของเวลาและสถานที่ สำหรับการตรวจสอบสื่อถือเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบสำคัญในการปฏิรูประบบสื่อสารมวลชนที่มีทั้งในรูปแบบของการกำกับดูแลโดยรัฐ การตรวจสอบตนเอง และการตรวจสอบภาคประชาชน ซึ่ง วิลาสิณี พิพิธกุล Pipitkul (2004) ได้กล่าวถึงการตรวจสอบสื่อโดยประชาชนว่ามีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบตามประเด็นหรือสถานการณ์การตรวจสอบในลักษณะนี้มักกระทำแบบเชิงรับ 2) การตรวจสอบอย่างประจำและต่อเนื่องโดยกลุ่มองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบสื่อโดยเฉพาะ และ 3) การตรวจสอบผ่านการให้ความรู้เรื่องสื่อแก่ประชาชนและพัฒนาความสามารถของประชาชนในการใช้ประโยชน์จากสื่อ ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองและให้ประชาชน ตลอดจนเยาวชนรู้เท่าทันสื่อรัฐบาลจึงมีพระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในปี พ.ศ. 2558 และเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2561 ทางคณะกรรมการกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ได้ประกาศเรื่องกำหนดลักษณะของสื่อที่ไม่ปลอดภัยและไม่สร้างสรรค์ 5 ข้อเพื่อประโยชน์ในการควบคุมดูแล ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเท่าทันและเฝ้าระวัง และสามารถใช้อื่น ๆ ในการพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคมต่อไป ซึ่งหากพิจารณาในบริบทของประเทศไทยที่ประสบปัญหาการไม่รู้เท่าทันสื่อ การมอนิเตอร์สื่อออนไลน์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญ ทั้งนี้สกุลศรี ศรีสารคาม (Srisaracam, 2006) ได้เสนอแนวทางในการมอนิเตอร์และศึกษาการสื่อสารบนสื่อออนไลน์ไว้ในมิติต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบเนื้อหากระบวนการและความต่อเนื่อง ซึ่งค่านกฎหมายเองได้กำหนดเงื่อนไขการปิดกั้นสื่อแต่ละประเภทไว้ไม่เหมือนกัน แต่โดยรวมมีหลักการหลายอย่างที่สอดคล้องกัน อาทิ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ส่วนด้านการกำกับทางวิชาชีพเองได้จัดให้มีทั้งกฎหมายประกันเสรีภาพสื่อบนความรับผิดชอบระบบและกลไกด้านมาตรฐานวิชาชีพกลไกด้านภารกิจเพื่อประชาชนระบบกลไกด้านเสริมจิตสำนึก เสรีภาพบนความรับผิดชอบแก่บุคลากรในวิชาชีพสื่อ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน (The National Reform Steering Assembly of Mass Communication, 2015)

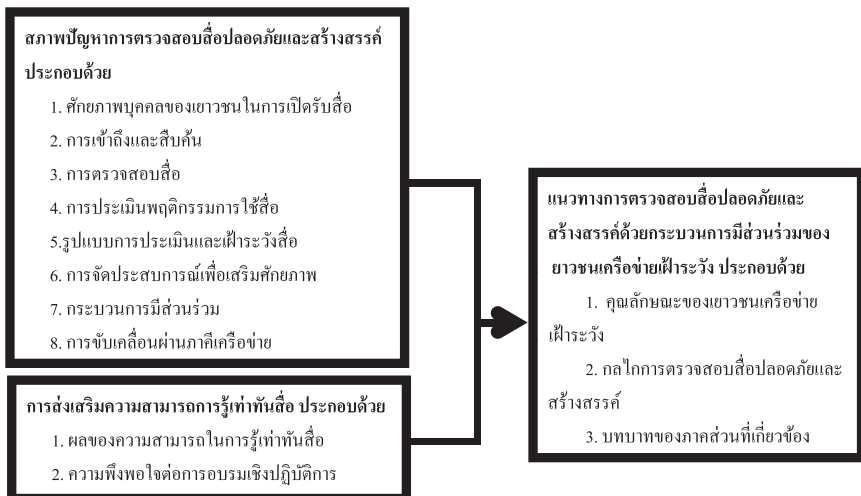
จึงกลายเป็นที่มาของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง” ที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ อันจัดเป็นช่องทางที่เยาวชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ที่มีกระบวนการทำงานที่ซับซ้อนและยากแก่การควบคุมมีการนำเสนอ

และให้ความสำคัญกับเนื้อหา ภาพ อีกทั้งได้มีความตระหนักเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อตกลง จริยธรรม ตลอดจนการนำเสนออื่น ๆ ให้ความสำคัญกับสาระสำหรับเยาวชน มากน้อยแค่ไหน อย่างไร เพื่อนำผลที่ได้มาถอดบทเรียน เผยแพร่ ฝึกปฏิบัติการมีส่วนร่วม ของเยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตรวจสอบและเฝ้าระวังสื่อ และทำการขยายกลุ่ม และสร้างเครือข่ายต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ของกลุ่มเยาวชน เครือข่ายเฝ้าระวัง
2. เพื่อส่งเสริมความสามารถการรู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ของกลุ่มเยาวชน เครือข่ายเฝ้าระวัง
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฟิร์สวังก์ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมและรวบรวมเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบและการเฟิร์สวังก์สื่อเนื้อหาส่วนหนึ่งนำมาจากประกาศคณะกรรมการกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ เรื่องกำหนดลักษณะของสื่อที่ไม่ปลอดภัยและไม่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561 กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ (Thai Media Fund, 2018) ดังนี้

1. สื่อที่มีเนื้อหาขัดต่อศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันดีของสังคม หรือส่งผลกระทบต่อจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน ครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างร้ายแรง

2. สื่อที่มีเนื้อหาก่อให้เกิดความแตกแยก ชั่วร้าย และสร้างความเกลียดชังต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจนอาจก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรง ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกายหรือจิตใจ

3. สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4. สื่อที่มีเนื้อหาขัดต่อกฎหมาย

5. สื่อที่มีเนื้อหาขัดต่อหลักจรรยาบรรณสื่อ หรือแนวปฏิบัติของวิชาชีพสื่ออื่น ๆ

ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (National Broadcasting and Telecommunication Commission, 2013) ดังนี้

1. รายการต้องมีเนื้อหาสร้างสรรค์สังคม ส่งเสริมสติปัญญาอารมณ์ของเด็กและเยาวชน

2. รายการต้องมีความเหมาะสมในระดับ ป หรือ ค หรือ ท

3. รายการต้องมีช่วงเวลาการออกอากาศที่เหมาะสม

4. รายการต้องไม่ขัดกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

และแนวคิดของ สมหมาย ปาริจฉัตต์ (Parichat, 2017) ที่ว่าด้วย Media Watch กลไกกำกับสื่อว่าการส่งเสริมที่ว่ามีไม่เพียงแค่ส่งเสริมให้กลไก กระบวนการกำกับ ควบคุม ตรวจสอบตนเองของสื่อมีความเข้มแข็ง ยังมีอีกแนวทางหนึ่งที่ควรดำเนินการร่วมกัน นั่นคือแนวทางการส่งเสริมภาคประชาชนหรือผู้บริโภคให้มีความเข้มแข็ง มีพลัง มีช่องทางและวิธีการติดตาม ตรวจสอบ กำกับ ควบคุมและลงโทษสื่อที่มาตราฐานวิชาชีพและมาตรฐานทางจริยธรรมต่ำอย่างแข็งขัน โดยสนับสนุนให้มีกลไกการติดตาม (Media Monitor)

เฝ้าระวังสื่อ (Media Watch) เพิ่มศักยภาพในการรู้เท่าทัน (Media Literacy) เป็นกลไกของสังคม (Public Watchdog) จากบทบาทของเครือข่ายภายใต้แนวคิดของ อธิธิพล ปรีดีประสงค์ (Preetiprasong, 2010) ว่าด้วยเป้าหมายของการทำงานไม่อาจจะละเลยถึงการพิจารณาถึงบทบาทของคนเฝ้าระวังสื่อและเครือข่ายเฝ้าระวังสื่อ ซึ่งอาจสามารถกำหนดบทบาทของนักเฝ้าระวังสื่อใน 5 บทบาท คือ ช่างค้นช่างขุด ช่างก่อ ช่างเชื่อม ช่างสื่อสาร ช่างเคาะ ภายใต้เป้าหมายของการทำงานเครือข่ายอาจจะกำหนดเป้าหมายมากขึ้นแตกต่างกันตามลักษณะของการทำงานในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดบทบาทในการทำงานของนักเฝ้าระวังสื่อ และเครือข่ายเฝ้าระวังสื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ โดยที่องค์กรยูเนสโกใช้คำว่า Media Education เช่นเดียวกับยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่ในสหรัฐอเมริกาเน้นนิยามใช้คำว่า Media Literacy เกิดขึ้นควบคู่ไปกับกระแสของการให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้แบบในห้องเรียนสู่ภายนอกผ่านช่องทางของสื่อในฐานะ “ผู้เผยแพร่สร้างความรู้” ของสังคม ซึ่งหมายความถึงสภาวะความรู้ความเข้าใจในสื่อ ผลผลิตสื่อ อิทธิพลและผลกระทบ ความสามารถในการวิเคราะห์ ตอบโต้ ตลอดจนสามารถผลิตและเผยแพร่สื่อเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะ เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (Virojtrairatt, 1997) นอกจากนี้ยังรวมถึงการพัฒนาทางสุนทรีย์ยะ (Aesthetic Dimension) อารมณ์ (Emotional Dimension) และ จริยธรรม (Moral Dimension) เข้าไว้ด้วย Pipitkul (2004) ดังนั้นหัวใจของการรู้เท่าทันสื่อไม่ใช่การสืบหาความจริงแท้หรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาแต่เป็นการตระหนักถึงกระบวนการตีความและการกระตือรือร้นในการค้นหารูปแบบการตีความภายในเนื้อหาสารนั้น ๆ ซึ่ง Potter, (1995) ได้แบ่งระดับของการรู้เท่าทันสื่อออกเป็น 8 ระดับ คือ ขั้นรู้สิ่งพื้นฐาน (Acquiring Fundamental) ขั้นรู้ภาษา (Language Acquisition) ขั้นรู้วิธีการเล่าเรื่อง (Narrative Acquisition) ขั้นสงสัย (Developing Scepticism) ขั้นเข้มข้น (Intensive Development) ขั้นทดลอง (Experimental Exploring) ขั้นเห็นคุณค่า (Critical Appreciation) และขั้นรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) และยังได้กล่าวถึงความจำเป็นของการมีสื่อมวลชนศึกษาหรือวัฒนธรรมของการรู้เท่าทันสื่อในสังคมไว้ในหัวข้อ Why Media Education ว่าสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเห็นที่มีต่อโลกของคนในปัจจุบัน โดยสื่อมวลชนเป็นตัวแทนหรือผู้ถ่ายทอดความเป็นจริง (Media's Representation of Reality) แม้สื่อมวลชนจะมีได้ตั้งใจบิดเบือนความจริง แต่สื่อมวลชนก็เลือกที่จะเสนอความจริงที่บ่อยครั้งมีความลำเอียง (Biased) และมีการสร้างหรืออ้างความเป็นแบบฉบับหรือภาพเหมารวม (Stereotyped) ดังนั้นการรู้เท่าทันสื่อจึงมีความจำเป็นในการสร้าง

ความสมดุลให้ช่องว่างของความเป็นจริงและสิ่งที่สื่อนำเสนอด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของการสร้างสื่อหรือกระบวนการทำงานของสื่อ สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนในสื่อมวลชน เพราะคนเรามักมีแนวโน้มที่จะเชื่อในสิ่งที่เห็นหรือได้ยินได้อ่านจากสื่อมวลชน ดังนั้นผู้รับสื่อควรได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้ มีทักษะในการประเมินสื่อตามสภาพความเป็นจริง พัฒนาและฝึกฝนความสามารถของผู้รับสื่อในการเลือกรับและวิจารณ์สื่อซึ่งปัจจุบันมีความก้าวหน้าและแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว โดยแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อนี้จัดเป็นเครื่องมือสำหรับผู้รับสารในการป้องกันตนจากการตกเป็น “เหยื่อ” ในกระบวนการสื่อสาร ซึ่ง Potter (1995) ได้เสนอหลักการเบื้องต้นที่สามารถสรุปได้ว่าทุกคนมีหน้าที่ในการเพิ่มพูนความรู้เท่าทันสื่อของตน (Responsibility Axiom) ทั้งความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรงและความรู้จากสื่อมีส่วนในการเสริมสร้างอำนาจ (Power) ของผู้รับสารในฐานะผู้บริโภคข่าวสารมากขึ้น โดยมีองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อที่เราจำเป็นต้องมีอยู่ด้วยกัน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การเปิดรับสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การเข้าใจสื่อ การประเมินค่า และการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถแสดงออกถึงความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยให้อำนาจการตัดสินใจกับประชาชนอย่างสูงสุด โดยจากผลการประชุมขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวียปี ค.ศ. 1977 ได้กำหนดสาระสำคัญของแนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Communication) ไว้ 3 ประการ Servaes, (1996) ประกอบด้วย การเข้าถึง (Access) การมีส่วนร่วม (Participation) และการจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) ในขณะที่ Cohen & Uphoff, (1977) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ ผลประโยชน์ และการประเมินผล ทั้งนี้หัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็คือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิก White, (1994) โดยเงื่อนไขที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมนั้น ๆ ได้แก่ ปรัชญาและแนวทางด้านประชาธิปไตยในการสื่อสาร กล่าวคือกระบวนการสนทนาได้ตอบระหว่างสมาชิกที่มีการคำนึงถึงสิทธิความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิและเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น โอกาสในการรับรู้ และ

การเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัว การตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อกันว่าปรัชญาการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยดังกล่าวจะนำไปสู่การเพิ่มพลังให้กับสมาชิกในสังคม โดยกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแล และตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ปารีชาติ สถาปิตานนท์ (Sathapitanon, 1999)

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม (KAP) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกหรือทัศนคติ (Affection or Attitude) และพฤติกรรม (Practice or Behavior) โดยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นสิ่งแรกที่จำเป็นต้องทำให้เกิดขึ้นก่อน ซึ่งจะเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้สึกหรือทัศนคติว่าเชื่อถือได้หรือไม่ และความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออก โดยการให้ความร่วมมือหรือปฏิเสธพรทิวซ์ พิมลสินธุ์ (Phimonsin, 1997) จากการรับสารนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือเมื่อผู้รับสารได้รับสารก็จะทำให้เกิดความรู้เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะไปมีผลทำให้เกิดทัศนคติ และขั้นสุดท้าย คือการก่อให้เกิดการกระทำ โดยทฤษฎีนี้อธิบายการสื่อสารหรือสื่อมวลชนว่าเป็นตัวแปรต้นที่สามารถเป็นตัวนำการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนได้ด้วยการอาศัย KAP เป็นตัวแปรตามในการวัดความสำเร็จของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา สำหรับสิ่งที่เป็นผลกระทบจากการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เป็นผู้รับสาร แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ สุรพงษ์ โสภนะเสถียร (Sothasathien, 1990) คือ 1) ความรู้ความเข้าใจ ซึ่ง เกศินี จุฑาวิจิตร (Jutawijit, 1999) ได้จำแนกออกไว้เป็น 6 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ระลึกได้ (Recall) ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) ระดับการนำไปใช้ (Application) ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) ระดับการประเมินผล (Evaluation) 2) ความรู้สึก/ทัศนคติ ผ่านกระบวนการในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ คือ การยินยอม (Compliance) การเลียนแบบ (Identification) และความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization) 2 ชนิด คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกันและการเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง และ 3) พฤติกรรม (Practice or Behavior) ซึ่งมีวิธีการ คือ การปลูกเร้าอารมณ์ เห็นอกเห็นใจสร้างแบบอย่างขึ้นในใจและให้รางวัล

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses-and-gratification Theory) เป็นทฤษฎีทางสังคมและจิตวิทยาที่ศึกษาการกระทำของมนุษย์ที่ถูกขับเคลื่อนโดยความต้องการ

และสิ่งจูงใจอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อนำไปสู่ความพึงพอใจเฉพาะตนพีระ จิร โสภณ (Chirasopone, 2013) โดยทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในการสื่อสารนั้น เน้นผู้รับข่าวสารเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษา อันนับเป็นตัวหลักสำคัญที่จะตัดสินใจ โดยอาศัยพื้นฐานความต้องการของตนเป็นหลัก ซึ่ง McCombs & Becker, (1979) ได้อธิบายว่าคนเรามีเหตุผลในการเลือกใช้สื่อหรือเปิดรับสื่อมวลชนแตกต่างกัน และเหตุผลนั้น ทำให้คนเลือกที่จะใช้สื่อมวลชนต่างประเภทกันและนี่คือสิ่งที่เรียกว่า ความพึงพอใจ (Gratifications) ซึ่ง Katz, Blumler & Gurovitch, (1998) ได้นิยามความพึงพอใจไว้ว่า คือสภาวะทางสังคมและจิตใจซึ่งก่อให้เกิดความต้องการความจำเป็นของบุคคลและเกิด มีความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือแหล่งข่าวสารอื่น ๆ แล้วนำไปสู่การเปิดรับสื่อมวลชน ในรูปแบบต่าง ๆ อันก่อให้เกิดผลคือการได้รับความพึงพอใจตามที่ต้องการและผลอื่น ๆ ที่ตามมาซึ่งอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้ทั้งนี้ Becker (1979) ได้จำแนกองค์ประกอบหรือ กลุ่มของการวัดความพึงพอใจออกเป็น 3 องค์ประกอบคือการติดตามข่าวสารและการแนะนำ พฤติกรรม (Surveillance/Guidance) การใช้ประโยชน์ทางการติดต่อสื่อสาร ความตื่นตัว และเสริมย้ำความเชื่อ (Communicatory Utility/Excitement/Reinforcement) และการหลีกเลี่ยง ไม่ใช้สื่อ (Media Avoidance) ซึ่งสื่อเหล่านั้นสามารถตอบสนองความต้องการปัจเจกบุคคล ได้ 4 ลักษณะ คือสร้างความบันเทิง (Entertainment) ใช้เป็นแหล่งที่รวบรวมข้อมูลข่าวสาร (Information) สร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และการสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคม (Personal Relationships and Social Interaction)

สรุปส่วนเนื้อหาจากแนวคิด ทฤษฎีข้างต้นที่นำมาเชื่อมโยงและเป็นกรอบในการวิจัย ครั้งนี้คือเนื้อหาจากประกาศคณะกรรมการกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ เรื่อง กำหนดลักษณะของสื่อที่ไม่ปลอดภัยและไม่สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561 ประกาศคณะกรรมการ กิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 กลไก กำกับสื่อและบทบาทของนักเฝ้าระวังสื่อแนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในส่วนของ ระดับ องค์ประกอบ โดยเน้นความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (KAP) กัยการมีส่วนร่วม ของเยาวชนในรูปแบบต่าง ๆ ในส่วนการศึกษาสภาพปัญหา การส่งเสริมความรู้ด้วยการออกแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการ การวัดผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ รวมถึงการพัฒนา แนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์รูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชน

ระเบียบวิธีการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง 1 สำหรับรวบรวมเนื้อหา (Content Analysis) ประกอบด้วย เนื้อหา และเกณฑ์การตรวจสอบสื่อและเฟ้าระวังสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์ตรง จำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Propulsive Sampling) เพื่อถอดบทเรียนและทราบประเด็นการตรวจสอบสื่อด้านต่าง ๆ

กลุ่มตัวอย่าง 2 ส่วนการประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย วิทยากร จำนวน 1 คน และ กรณีศึกษาจากนักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี ที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างชั้นปีที่ 1 – 4 ของหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งในหลักสูตรการเรียนไม่ปรากฏรายวิชาและการสอดแทรกเนื้อหาแบบลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ จำนวน 100 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 50 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มทดลอง และ 2) กลุ่มสังเกตการณ์ และนักศึกษานิเทศศาสตร์อีก 3 มหาวิทยาลัยในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งในหลักสูตรการเรียนปรากฏรายวิชาการรู้เท่าทันสื่อ จำนวน 75 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

กลุ่มตัวอย่าง 3 ตัวแทนนักศึกษานิเทศศาสตร์ 4 มหาวิทยาลัย ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ด้วยการสุ่มแบบเจาะจง และทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากประเด็นการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ได้จากการถอดบทเรียนและสรุปผลเพื่อได้แนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์รูปแบบที่พัฒนามาจากการมีส่วนร่วมของเยาวชน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การรวบรวมเนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึก และในส่วนการประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมระดมสมอง กรณีศึกษา สื่อปลอดภัยและสื่อสร้างสรรค์ปัญหาของสื่อไม่สร้างสรรค์ สื่อที่ไม่ปลอดภัย ส่งผลกระทบต่อสังคมการออกแบบวิธีการเฟ้าระวังและมีวิธีการตรวจสอบสื่อ ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา การสนทนากลุ่ม และแบบประเมินผลการเรียนรู้ก่อนและหลัง โดยผ่านการตรวจหาคุณภาพด้านความตรงเนื้อหา (Validity) จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ปรับแก้ไขตามคำแนะนำก่อนนำไปใช้ โดยหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม

และวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) เกณฑ์ผ่านคือมากกว่า 0.5 ได้ค่าเท่ากับ 0.67-1.00 และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยแบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close-ended Question) แบบให้เลือกรับ (Check Lists) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และ ตอนที่ 2 ระดับความพึงใจ โดยกำหนดมาตราวัดเป็น 5 ระดับ ผ่านการตรวจหาคุณภาพด้านความตรงเนื้อหา จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) ได้ค่าเท่ากับ 0.67-1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try out) แล้วนำผลที่ได้หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค เกณฑ์ผ่านคือ 0.7 ได้ค่าเท่ากับ 0.87

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวิเคราะห์และรวบรวมเนื้อหาวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบประเมินผลการเรียนรู้ก่อนและหลัง ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยทำการตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วน ก่อนการวิเคราะห์ผล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่า t - test และข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนา โดยข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมได้ จะนำมาแปลงเป็นรหัสเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติเชิงพรรณนา ในรูปแบบร้อยละ และตอนที่ 2 ระดับความพึงใจ ใช้สถิติค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการประเมินค่าแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) นำเสนอเป็นรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ออกได้เป็น 3 ข้อ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์พบว่า สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 8 ประเด็น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับกลุ่มเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง

1. ประเด็นศักยภาพบุคคลในการเปิดรับสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

สภาพปัญหา: เยาวชนเลือกเปิดรับสื่อจากความคิดเห็นและความสนใจของตนเอง ด้วยขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการรู้เท่าทันสื่อ

แนวทางการพัฒนา: สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อร่วมกับสถาบันครอบครัวในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเปิดรับเชิงหลักการและเหตุผล เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการรู้เท่าทันสื่อที่เพิ่มมากขึ้น

2. ประเด็นการเข้าถึงและสืบค้นข้อมูลสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

สภาพปัญหา: เยาวชนเลือกเข้าถึงและสืบค้นข้อมูลจากความสนใจด้วยขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์และความเข้าใจในวิธีการตรวจสอบแหล่งที่มาเพื่อความถูกต้อง

แนวทางการพัฒนา: สถาบันการศึกษาควรปรับประยุกต์วิธีการสอน โดยให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเข้าถึงและสืบค้นเพื่อพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมประสบการณ์ด้วยการฝึกปฏิบัติจริงในการตรวจสอบแหล่งที่มาเพื่อความถูกต้องและเพื่อประกอบการตัดสินใจ

3. ประเด็นการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

สภาพปัญหา: เยาวชนขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในกระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริง ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของสิ่งที่สื่อต้องการนำเสนอ

แนวทางการพัฒนา: หน่วยงานภาครัฐควรมีแนวทางที่ชัดเจนเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนสำหรับใช้ในการส่งเสริม ประชาสัมพันธ์การตรวจสอบสื่อ พัฒนาองค์ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดจนการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบสื่อและช่องทางในการรับเรื่องราวเรียนกรณีพบสื่อที่ไม่เหมาะสม ร่วมกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้เยาวชนสามารถมีทักษะในกระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริง และเพิ่มเติมประสบการณ์ผ่านการฝึกปฏิบัติจริง

ตารางที่ 1 สรุปสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับกลุ่มเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง (ต่อ)

4. ประเด็นการประเมินพฤติกรรมการใช้สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

สภาพปัญหา : เยาวชนขาดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการวิเคราะห์และการตีความเชิงหลักการและเหตุผล

แนวทางการพัฒนา : หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคม รวมถึงสถาบันการศึกษาควรพัฒนาเกณฑ์และมาตรฐานสำหรับการใช้สื่อ และมีแผนงานบูรณาการสำหรับบทบาทของแต่ละภาคส่วนเพื่อเอื้อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อน โดยมีขั้นตอนกระบวนการในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และยกระดับทักษะและประสบการณ์การใช้สื่ออย่างเป็นระบบและมีทิศทางที่ชัดเจน ในขณะเดียวกันสถาบันครอบครัวควรทำหน้าที่ในการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและกระทำตนเป็นแบบอย่าง

5. ประเด็นรูปแบบการประเมินและเฝ้าระวังสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

สภาพปัญหา : เยาวชนไม่มีบทบาทและโอกาสเข้าถึงกระบวนการและกลไกในการทำงานของภาคีเครือข่าย จึงส่งผลให้ขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการสังเกตติดตาม ตีความรูปแบบ เพื่อการตรวจสอบและเฝ้าระวังสื่อที่เป็นระบบ

แนวทางการพัฒนา : กำหนดบทบาทความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนที่ดำเนินการขับเคลื่อน รวมถึงตัวชี้วัดในการดำเนินงานที่ชัดเจน เช่น สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพของเยาวชนให้มีพฤติกรรมการใช้สื่อที่ถูกต้อง ภาคสังคมและเอกชนยกระดับคุณภาพการใช้สื่อและการเข้าถึง รวมถึงรูปแบบการประเมินสื่ออย่างทันสมัย ภาครัฐทำหน้าที่และบทบาทในการกำหนดกรอบกติกาและการดำเนินตรวจสอบสื่ออย่าง โปร่งใส เป็นธรรมและมีความชัดเจน

6. ประเด็นการจัดประสบการณ์เพื่อเสริมศักยภาพการเปิดรับสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

สภาพปัญหา : เยาวชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดประสบการณ์ที่ขาดความต่อเนื่องและไม่เต็มประสิทธิภาพ

แนวทางการพัฒนา : สถาบันครอบครัวต้องทำความเข้าใจและพร้อมเรียนรู้หลักการต่าง ๆ ร่วมกับสถาบันการศึกษา ภาครัฐบาล ตลอดจนภาคเอกชนและประชาสังคม ทั้งด้านการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์ ผ่านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการซึมซับและนำไปใช้

ตารางที่ 1 สรุปสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับกลุ่มเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง (ต่อ)

7. ประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วม

สภาพปัญหา: ขั้นตอน และกลไกสำหรับการดำเนินงานไม่ชัดเจน ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ส่งผลทำให้พฤติกรรมเยาวชนในการแสดงออกด้านการใช้สื่อมีทัศนคติเชิงลบ ในขณะที่เดียวกันก็ขาดการแสดงออกด้านการมีส่วนร่วม

แนวทางการพัฒนา: สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาภาคีรัฐบาล รวมทั้งภาคเอกชน และประชาสังคม ควรต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมความรู้และทำความเข้าใจที่ถูกต้อง ด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เพื่อปรับทัศนคติ ความเชื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนักเห็นถึงความสำคัญและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่ง

8. ประเด็นภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

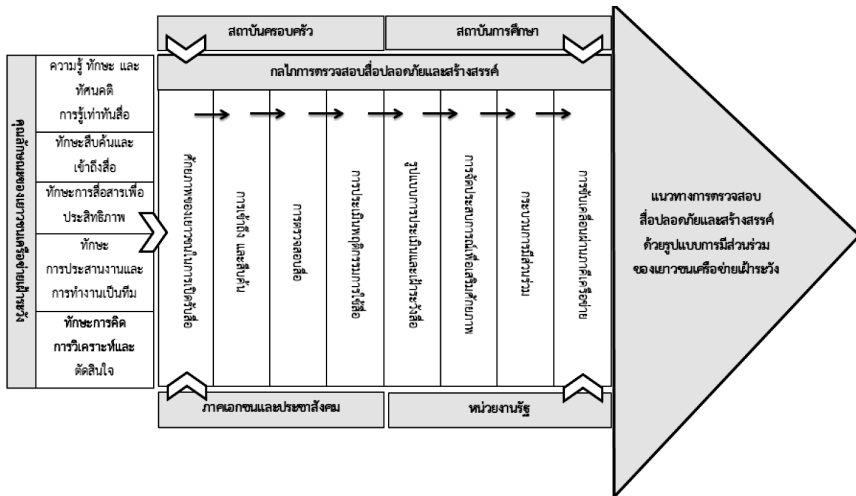
สภาพปัญหา : การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายขาดภาวะผู้นำและการวางระบบเพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง

แนวทางการพัฒนา: สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาภาคีรัฐบาล รวมทั้งภาคเอกชน และประชาสังคมต้องให้ความสำคัญและประสานความร่วมมือกันในการบริหารจัดการอย่างจริงจัง ด้วยการสร้างผู้นำ และการวางระบบที่ดีที่มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสามารถขยายเครือข่ายเพื่อเพิ่มจำนวน

2. ผลการส่งเสริมความสามารถรู้เท่าทันสื่อจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์จากการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถรู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ของกลุ่มเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมเชิงปฏิบัติการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการที่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 22 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี และมีอาชีพ นักเรียน/นักศึกษาซึ่งมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และมีพฤติกรรมการแสดงออกในทิศทางที่ดีขึ้น

3. ผลการพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง พบว่า ประกอบด้วย 3 ประเด็น 1 แนวทาง ได้แก่ ประเด็นคุณลักษณะของเยาวชน ประเด็นกลไกการตรวจสอบสื่อ ประเด็นบทบาทของ

ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีแนวทางการตรวจสอบ คือ 1) ภาาีเครือข่ายในแต่ละภาคส่วน ทั้งในพื้นที่และส่วนกลางร่วมพัฒนาเกณฑ์และมาตรฐาน 2) พัฒนาระบบและช่องทางการรายงาน 3) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่าย 4) ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม 5) ยกระดับศักยภาพของเยาวชนในการตรวจสอบ 6) เยาวชนของเครือข่ายมีความสามารถดำเนินการตรวจสอบและติดตามทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์ 7) ประเมินผลการดำเนินการทุก ๆ 6 เดือน และ 8) พัฒนาระบบและกลไกเครือข่ายการตรวจสอบสื่อต้นแบบ เพื่อเป็นที่เล็งในการขยายผลการมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่นที่มีความพร้อมและมีความต้องการการดำเนินการตรวจสอบสื่อดังกล่าวที่ 2

ภาพที่ 2 : แนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์รูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง

อภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัยสามารถสรุปโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ออกได้เป็น 3 ข้อ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัญหาการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์พบว่า ศักยภาพบุคคลในการเปิดรับ เข้าถึง สืบค้น และตรวจสอบสื่อ สภาพปัญหาคือเยาวชนเลือกเปิดรับสื่อจากความคิดเห็นและความสนใจด้วยขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในวิธีการตรวจสอบแหล่งที่มา การพิสูจน์ข้อเท็จจริง ความถูกต้องและความน่าเชื่อถืออย่างรู้เท่าทัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดลย์ เพียรรุ่งโรจน์ (Tienrunroj, 2002) ที่พบว่า การวัด

ตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อวัดจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อ 2 ระดับ คือ ขั้นพื้นฐานและขั้นวิพากษ์ 4 มิติ คือ ความรู้ความเข้าใจสุนทรีย์อารมณ์ และจริยธรรม แนวทางการพัฒนา คือสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ตลอดจนปรับประยุกต์วิธีการสอน โดยให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเข้าถึงและสืบค้นข้อมูลเพื่อพัฒนาทักษะด้วยการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการรู้เท่าทันสื่อที่จัดเป็นเครื่องมือสำหรับผู้รับสารในการป้องกันตนจากการตกเป็น “เหยื่อ” ในกระบวนการสื่อสารของ Potter (1995) ที่ได้เสนอแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อเชื่อว่าความรู้ของผู้รับสารเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลในการตีความและสร้างความหมาย ทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากสื่อและงานวิจัยของปิติศารอดประพันธ์ (Rodprapan, 2015) เรื่องการพัฒนาหลักสูตรเยาวชนรู้เท่าทันสื่อตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่พบว่าแนวทางการพัฒนาหลักสูตรต้องการให้จัดทำหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การเข้าถึงหรือการรับสื่อ การวิเคราะห์ การเข้าใจ การประเมินค่า และการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พีระ จิรโสภณ และคณะ (Chirasopone, et al., 2016) เรื่องความรู้เท่าทันการสื่อสารยุคดิจิทัลกับบทบาทในการกำหนดแนวทางการปฏิรูปการสื่อสารในสังคม ที่พบว่า การขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การเท่าทันสื่อและการสื่อสารในระดับต่างๆ ทั้งการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนและการณรงค์ในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ และงานวิจัยของ อุดุลย์ เพ็ชรรุ่งโรจน์ Tienrunroj, (2002) เรื่องการศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อมวลชนที่พบเช่นเดียวกันว่างานวิจัยด้านความรู้เท่าทันสื่อสามารถแบ่งกลุ่มเนื้อหาในการวิจัยได้ดังนี้คือ การเรียนการสอนเกี่ยวกับสื่อมวลชนศึกษาหรือความรู้เท่าทันสื่อร่วมกับสถาบันครอบครัวในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อเชิงหลักการและเหตุผล รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐควรมีประเด็นหรือแนวทางที่ชัดเจนเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนสำหรับใช้ในการส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบสื่อและหน่วยงานหรือช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียน

พฤติกรรมการใช้ รูปแบบการประเมิน ใฝ่ระวัง และจัดประสบการณ์เพื่อเสริมศักยภาพ สภาพปัญหาคือเยาวชนขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการวิเคราะห์ ตีความ เชิงหลักการและเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขใจ ประเทืองสุขเลิศ (Pratuangsuklert, 2006) เรื่องการรับรู้ของคนไทยเกี่ยวกับความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ ที่พบว่าคนไทยเห็นความสำคัญในทักษะการประเมินค่าและการวิเคราะห์ก่อนข้างมาก แนวทางการพัฒนาคือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม รวมถึงสถาบัน

การศึกษาควรพัฒนาเกณฑ์และมาตรฐานสำหรับการใช้สื่อที่มีแผนงานบูรณาการสำหรับ
บทบาทของแต่ละภาคส่วนที่ชัดเจน ในขณะที่เดียวกันสถาบันครอบครัวก็ต้องทำหน้าที่
ในการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและกระทำตนเป็นแบบอย่างด้วยข้อจำกัดที่ว่าไม่มีบทบาท
และโอกาสเข้าถึงกระบวนการและกลไกในการทำงานของภาคีเครือข่าย แม้ได้รับการ
ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดประสบการณ์แต่ก็ขาดความต่อเนื่องและไม่เต็มประสิทธิภาพ
จึงส่งผลทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการสังเกต ติดตาม ติดตามรูปแบบ
เพื่อการตรวจสอบและเฝ้าระวังสื่อที่เป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิสาลักษณ์
สิทธิ์ขุนทด (Sitkuntod, 2008) เรื่องการพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของการรู้เท่าทันสื่อของ
นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กรุงเทพมหานคร ที่พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รู้เท่าไม่ทันสื่อ โดยโมเดลเชิงสาเหตุของการ
รู้เท่าทันสื่อภาพรวมประกอบด้วย ปัจจัยการเปิดรับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการอ่าน
ฐานะเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาคือกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน
ที่ดำเนินการขับเคลื่อน รวมถึงตัวชี้วัดในการดำเนินงานที่ชัดเจน สถาบันครอบครัวต้อง
ทำความเข้าใจและพร้อมเรียนรู้หลักการร่วมกับสถาบันการศึกษา ภาครัฐบาล ตลอดจน
ภาคเอกชนและประชาสังคม ทั้งด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์
ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาจารย์ ประทุมมา (Pratumma, 2011) เรื่องความคาดหวังของ
ประชาชนในการปฏิรูปที่พบว่า ความสนใจในการส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพต่อมวลชนเป็น
4 ส่วนหลัก ได้แก่บุคลากรการกำกับดูแลตนเองการกำกับดูแลจากภาคประชาชนและ
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยของ กุชิตต์ ภูริปาณิก (Phuriparnik, 2014) เรื่องโครงสร้าง
โทรทัศน์ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของพลเมือง ที่พบเช่นเดียวกันว่า กลุ่มภาคประชาชน
สังคมนระดับชนชั้นนำ ซึ่งมีส่วนร่วมในการผลักดันองค์กรมีบทบาทสูงกับการมีส่วนร่วม
ในทุกมิติ

กระบวนการมีส่วนร่วม สภาพปัญหาคือขั้นตอนและกลไกสำหรับการดำเนินงาน
ตรวจสอบสื่อไม่มีความชัดเจน ประกอบกระแสการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ส่งผลทำให้
พฤติกรรมเยาวชนในการแสดงออกด้านการใช้สื่อมีทัศนคติเชิงลบ ในขณะที่เดียวกันก็ขาด
การแสดงออกด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิสาลักษณ์ สิทธิ์ขุนทด
Sitkuntod, (2008) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองส่งผลต่อการเปิดรับสื่อ และภาคี
เครือข่ายการบริหารจัดการยังขาดภาวะผู้นำและการวางระบบในการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง
แนวทางการพัฒนาคือสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ภาครัฐบาล รวมทั้งภาคเอกชน
และประชาสังคมควรต้องให้ความสำคัญร่วมมือกันในการส่งเสริมความรู้และทำ

ความเข้าใจที่ถูกต้องในการตรวจสอบและเฝ้าระวังสื่อด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีสนา มัชฌิมา, สายสุดา ปั้นตระกูล และ กาญจนา เพื่อถกเถียง (Mutchima, Pantrakool & Phuakkhong 2012) เรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกมออนไลน์ที่มีผลต่อเยาวชนไทย : กรณีศึกษาชุมชนสีคาม กรุงเทพมหานคร ที่พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 พคือ “เพื่อน” “พ่อแม่” และ “พื้นที่” เพื่อเป็นตัวช่วยในการปรับทัศนคติ ความเชื่อให้เยาวชน เกิดความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญเรื่องนี้อย่างจริงจังและพร้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ในกระบวนการตรวจสอบและเฝ้าระวังสื่อ และสามารถขยายเครือข่ายเพื่อเพิ่มจำนวน สมาชิกในการเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

2. การส่งเสริมความสามารถการรู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์จากการประเมิน ผลการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถการรู้เท่าทันสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ของ กลุ่มเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวังหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมเชิงปฏิบัติการ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ของ Gen-X ในกรุงเทพมหานครของ กายกาญจน์ เสนแก้ว (Senkeaw, 2015) ที่พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังมี ความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ อยู่ระดับมากที่สุดทุกด้าน ตลอดจน มีพฤติกรรมการแสดงออกในทิศทางที่ดีขึ้น จึงสรุปได้ว่าการได้รับความรู้เพิ่มเติมส่งผล ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่เพิ่มมากขึ้น

3. การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวังประกอบด้วย 3 ประเด็น 1 แนวทาง ได้แก่ ประเด็น คุณลักษณะของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง ได้แก่ ความรู้ ทักษะสืบค้นและเข้าถึง การประสานงาน และการทำงานเป็นทีม การคิดการวิเคราะห์และตัดสินใจ ประกอบกับทัศนคติการรู้เท่าทัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อธิพิพล ปรีดิประสงค์ Pretiprasong, (2010) ที่ว่าด้วยบทบาท ของคนเฝ้าระวังสื่อ ประกอบด้วย 5 บทบาทหลัก คือ ช่างซุ่มช่างก่อ ช่างเชื่อม ช่างสื่อสาร ช่างเคาะ ประเด็นกลไกการตรวจสอบ ได้แก่ ศักยภาพบุคลากรเข้าถึงและสืบค้นการตรวจสอบ การประเมินค่าและพฤติกรรมการใช้สื่อรูปแบบการประเมินและเฝ้าระวัง การจัดประสบการณ์ เพื่อเสริมศักยภาพ และกระบวนการมีส่วนร่วม ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานซึ่ง Potter (1995) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่าองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่อ ที่จำเป็นต้องมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การเปิดรับสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การเข้าใจสื่อ

การประเมินค่าการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ประเด็นบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคมต้องให้ความสำคัญและประสานความร่วมมือกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1977) ที่ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ ผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมและมีแนวทางการตรวจสอบ คือ 1) ภาคิเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนทั้งในพื้นที่และส่วนกลางร่วมพัฒนาเกณฑ์และมาตรฐาน 2) พัฒนาระบบและช่องทางการรายงาน 3) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่าย 4) ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน 5) ยกระดับศักยภาพของเยาวชนให้มีความสามารถในการตรวจสอบ 6) เยาวชนของเครือข่ายมีความสามารถดำเนินการตรวจสอบและติดตามทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์ 7) ประเมินผลการดำเนินการทุก ๆ 6 เดือน และ 8) พัฒนาระบบและกลไกเครือข่ายการตรวจสอบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ต้นแบบ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงในการขยายผลการมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่นที่มีความพร้อมและความต้องการดำเนินการตรวจสอบสื่อซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมหมาย ปาริฉัตร Parichat, (2017) ที่ว่าด้วย Media Watch กลไกกำกับสื่อว่าการส่งเสริมที่ว่าไม่ใช่แค่ส่งเสริมให้กลไก กระบวนการกำกับ ควบคุม ตรวจสอบกันเองของสื่อมีความเข้มแข็ง ยังมีอีกแนวทางหนึ่งที่ควรดำเนินการร่วมกัน นั่นคือแนวทางการส่งเสริมภาคประชาชนให้มีช่องทางและวิธีการติดตาม ตรวจสอบ กำกับ ควบคุมและลงโทษสื่อที่มาตรฐานวิชาชีพและมาตรฐานทางจริยธรรมต่ำ และงานวิจัยของ พิระ จิร โสภณ และคณะ Chirasopone, et al., (2016) ที่พบว่า ประชากรมีบทบาทในการตรวจสอบสังคมน้อยและคาดหวังให้สื่อมีบทบาทตรวจสอบสังคมและสร้างสรรค์สติปัญญาแก่ประชาชนมากขึ้น และงานวิจัยของ ณพล ผลการกุล (Pharakornkul, 2016) ที่พบว่า สภาวะปัญหาต่าง ๆ และผลกระทบด้านลบ แบ่งออกได้เป็นปัญหาความสามารถในการแยกแยะกลุ่มคนที่ผลิตขาดความรับผิดชอบการสร้างค่านิยมที่ผิด ปัญหาของกฎหมาย จรรยาบรรณ และจริยธรรมที่ควบคุมผู้ผลิตที่ใช้ไม่ได้ผล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางการวิจัย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีอำนาจออกกฎระเบียบ ประกาศหรือวางนโยบาย ตลอดจนควรมีการจัดตั้งหน่วยงานดูแล ให้คำปรึกษาและร่วมตรวจสอบ รับเรื่องร้องเรียน ที่เป็นรูปธรรมใช้งาน ได้จริงและเห็นผลที่เกิดขึ้น อีกทั้งจะต้องเพิ่มเติมหลักสูตรภาคบังคับ เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ โดยเน้นการปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็ก ไปจนถึง ทุกช่วงวัยของชีวิต ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเปลี่ยนบริบทของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยบริบทที่แตกต่าง อาจได้ผลการวิจัยที่แตกต่างกันออกไป และเพิ่มเติมกลุ่มตัวอย่างในส่วนที่เกี่ยวข้อง และทรงอิทธิพลอย่างสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมร่วมด้วย และเพิ่มโอกาสในการได้ทำการทดลอง และค้นหาคำตอบ ด้วยการฝึกปฏิบัติจริง

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาแนวทางการตรวจสอบสื่อรูปแบบการมีส่วนร่วม ของเยาวชนเครือข่ายเฝ้าระวัง” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีต้องขอขอบพระคุณทุกๆ ท่านที่มีส่วนร่วม ในการให้ข้อมูล การจัดกระทำข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์และสรุปผล และที่สำคัญ คือขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สมาคมวิทยุและสื่อเพื่อเด็กและเยาวชน (สสคย.) ที่ให้การสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ที่ได้มอบ โอกาสนี้ให้

References

- Becker, L. B..(1979). **the Measurement of Gratifications Communication**. New York : Prince-Hall.
- Chirasopone, Pira. (2013). **Paradigm about Theory of Mass Communications's result**. Bangkok : Chulalongkorn University. (in Thai).
- _____, et al. (2016). **Communication Literacy in Digital Age and Its Role in Guiding the Direction of Communication Reform in Society**. Retrieved August 30, 2018, from <http://libdoc.dpu.ac.th/research/159568.pdf> (in Thai)
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T.. (1977). **Rural Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation The Rural Development Committee Center for International Studies**. New York : Cornell University.
- Digital Economy Promotion Agency. (2018). **Thai children are addicted to internet Catch mobile phones, surf online to overtake the world rankings**. Retrieved June 2, 2018, from <https://www.thairath.co.th/content/1237244> (in Thai)
- Internet Foundation for the Development of Thailand. (2014). **The Training Manual for Development of the Teacher' Potential : Project of Development of the Teacher' Potential for safely and creatively using ICT, Media and Information Literacy**. Retrieved July 9, 2018, from <http://www.pkn.ac.th/%E0%B9%> (in Thai)
- Jutawijit, Kesinee. (1999). **The Communication for Local Development**. Nakhon Pathom : Nakhon Pathom Rajabhat University. (in Thai).
- Katz, E., Blumler, J. G. & Gurevitch, M.. (1998). **Utilization of mass communication by the individual**. In J. G. Blumler, & E. Katz (Eds.), **The uses of mass communications : Current perspectives on gratifications research**. Beverly Hills : Sage.
- McCombs, Maxwell E. & Becker, L. B.. (1979). **Using mass communication theory**. New York : Prince-Hall.
- Mutchima, Prisana, Pantrakul, Saisuda & Phuakkhong, Kanjana. (2012). The Community Participation and Solution of the Online Game that Effectuated to the Thai's Youth : A Case Study of the Seekam Community, Bangkok. **SDU Research Journal, Humanities and Social Sciences**. 7(2), 97-111. (in Thai)

- National Broadcasting and Telecommunication Commission. (2013). **Announcement of the Board of Directors National Broadcasting and Telecommunication Commission Subject: Rules for the preparation of television programs for broadcasting or television services, 2013**. Retrieved June 16, 2018, from <https://broadcast.nbtc.go.th/data/document/law/doc/th/560500000005.pdf> (in Thai)
- Parichat, Sommai. (2017). **Media Watch Monitor : By Sommai Parichat**. Retrieved June 21, 2018, from https://www.matichon.co.th/columnists/news_575632 (in Thai)
- Pharakornkul, Naphon. (2016). Effect and Media Literacy Guide for Facebook Advertising. **Journal of Communication and Management NIDA**. 2(1). 18-42. (in Thai)
- Phimonsin, Phornthip. (1997). **Image is the most important : Public Relation and Image**. Bangkok : Prakaipruek. (in Thai).
- Phuriparnik, Phuchit. (2014). Structure of Thai Public Broadcasting Service and Citizens's Participation. **SDU Research Journal, Humanities and Social Sciences**. 10(1). 97-111. (in Thai)
- Pipitkul, Wilasinee. (2004). **Media Watchdog Group**. Retrieved August 9, 2018, from <http://tdri.or.th/wpcontent/uploads/2013/04/number7.pdf> (in Thai)
- Potter, W. J.. (1995). **Media Literacy**. London : Sage.
- Pratuangsuklert, Sukjai. (2006). **Thai People's Perception of the Importance Regarding Media Literacy in the Globalized era**. Master of Arts. Bangkok : Chulalongkorn University. (in Thai)
- Pratumma, Arjaree. (2011). **People's Expectation About Media Reform**. Master of Arts. Bangkok : Bangkok University. (in Thai)
- Preetiprasong, Ithipol. (2010). **The mechanism of Media Watchdog : The connection from Local to Central**. Retrieved June 8, 2018, from <https://www.gotoknow.org/posts/376693> (in Thai)
- Rodprapan, Pathitta. (2015). **Development of A Youth Media Literacy Curriculum Based On Participation Learning for Junior Secondary School Students**. Phitsanulok : Naresuan University. (in Thai)
- Sathapitanon Sarobon, Parichat. (1999). **The Communication : An important mechanism for social progress 21st century**. Nakhon Pathom : ASEAN Institute for Health Development Mahidol University. (in Thai).

- Scheibe, C. & Rogow, F..(2008). **Project Look Sharp**. Retrieved January 15, 2019, from <https://sites.google.com/site/it4learn2012/classroom->
- Senkeaw, Kaikarn.(2015). **Social Network Usage Behaviors of X Generation in Bangkok**. Master of Business Administration, Bangkok : Bangkok University. (in Thai)
- Servaes, J..(1996). **Participatory Communication for Social Change**. London : Sage PublicationsHootsuite and Wearesocial. Retrieved June 8, 2018, from <https://www.marketingoops.com/reports/behaviors/thailand-digital-in-2018/>
- Sitkuntod, Wisaluk.(2008).**Development of a Causal Model of Media Literacy of Ninth Grade Students in Schools Under the Office of the Basic Education Commission in Bangkok metropolis**. Master of Education, Chulalongkorn University. Bangkok://Chulalongkorn.(in Thai).
- Sothasathien, Suraphong. (1990). **Concept and Theory About Knowledge, Attitude and Behaviour**. Retrieved July 9, 2018, from <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm> (in Thai)
- Srisaracam, Sakulsri. (2006). **Study Guidelines and Social Media Monitorin’s instrument**. Retrieved August 15, 2018, from <https://www.healthymediahub.com/media/detail/> (in Thai)
- Thai Media Fund. (2018). **Announcement of the Board of Directors Thai Media Fund Subject Determine the characteristics of unsafe and non-creative media, 2018**. Retrieved August 5, 2018, from <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/E/169/79.PDF> (in Thai)
- The National Reform Steering Assembly of Mass Communication. (2015). **The National Reform Steering Assembly of Mass Communication**. Retrieved May 30, 2018, from http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrsa2558/apnrsa004-2558.pdf (in Thai)
- Tienrungrroj, Adul. (2002). **Conceptual Study for specified variable of Mass Communication Research’s Media Literacy**. Master of Arts, Thammasart University. Bangkok://Thammasart University. (in Thai).

- Tubparn, Narhumon & Anakesarbsakul, Jutharat. (2018). **Juvenile with Access Pornography**. Retrieved June 5, 2018, from <https://suemuanchonnews.com/2018/06/22/> (in Thai).
- Virojtrairatt, Uajit. (1997). **Analysis of media literacy levels of higher education students in Thailand**. Doctor of Philosophy. Chulalongkorn University. Bangkok://Chulalongkorn. (in Thai).
- White, S. A..(1994). **Participatory Communication working for change and development**. Englewood Cliffs, NJ : Pearson/ Prentice Hall.
- Wright, M. C.. (2009). **Undesirable role of the media**. Retrieved June 8, 2018, from <http://oknation.nationtv.tv/blog/rt201dpu/2009/07/09/entry-1>